

Sindikalizem in delavske pravice v kulturi

» Hana Radilovič med oddajo *Odprto delovišče* v studiu *Radia Študent*. Foto Julij Borštnik

Hana Radilovič je dolgoletna aktivistka Gibanja za dostojno delo in socialno družbo ter nekdanja urednica Univerzitetne redakcije *Radia Študent*, ki ji je Društvo novinarjev Slovenije leta 2021 za preiskovanje študentskega organiziranja podelilo nagrado čuvaj/Watchdog. Trenutno v sodelovanju s člani Društva Stvarnost, Delavske svetovalnice in Gibanja za dostojno delo in socialno družbo na *Radiu Študent* vodi oddajo *Odprto delovišče*, v kateri odpirajo vprašanja o delovnih pogojih in socialnem položaju delavk in delavcev v Sloveniji. Oddaji lahko prisluhnete enkrat mesečno, na valovih *Radia Študent*.

V osnovni in srednji šoli nas mnogo naučijo, ne predajo pa nam znanj o pravicah, ki izhajajo iz dela in ki nam bodo služila v kasnejšem, delovnem življenju. Zakaj opismenjevanje o delavskih pravicah še vedno ni del šolskega kurikuluma?

Največ, kar sem zvedela v osnovni šoli, je bilo, kakšne so moje pravice kot potrošnice, a večino svojega življenja

bom preživela kot delavka (smeh). Problem je, da moramo mladi sami najti vse informacije o teh temah; kaj je prikrito delovno razmerje, koliko časa sem lahko zaposlena za določen čas, kakšna je najnižja postavka itd. Ko sem še delala kot urednica v Univerzitetni redakciji *Radia Študent*, smo se začeli intenzivno ukvarjati s študentskim delom, ker smo opazili, da se nam in drugim dogaja mnogo kršitev, pa ne vemo, kako jih reševati. Recimo, kako izterjati dolg od delodajalca, ko nimaš pravzaprav nobenih pravic, kako dokazati, da delaš v prikritem delovnem razmerju. Smiselno se je vprašati, ali snovalci učnih načrtov te teme sploh prepoznajo kot pomembne za mlade generacije. Zdi se mi, da živimo v družbi, kjer je prevladujoča predstava o svetu in družbenih razmerjih povečevanje individualizma. Vzemimo za primer samostojnega podjetnika; neka klasična predstava je, da je tak človek svoboden in neodvisen delavec, ki uživa več pravic kot zaposleni v kakem podjetju. Ob tem pa ne pomislimo, koliko se je pripravljen žrtvovati za svoje

Januarja je v javnih in neodvisnih medijih odmevala zgodba novinarko Ane Lah, ki ji poslovodstvo časopisne hiše *Večer* – kljub drugačnim zagotovitvam odgovornega urednika Matije Stepišnika – ni podaljšalo zaposlitvene pogodbe za določen čas. Medtem poslovodstvo Radiotelevizije Slovenija, kljub nasprotovanju večjega dela kolektiva zaposlenih, še naprej izvaja represivne poteze nad kritičnimi zaposlenimi, mimo razpisov pa zaposluje nekompetentne kadre. Pred slovenskim kulturnim praznikom smo se s Hano Radilovič, novinarko in publicistko, sicer pa tudi članico Sindikata narave in kulture *Glosa*, pogovarjali o delavskih pravicah in sindikalnem boju na področju medijev in kulture.

delo, kako redko gre na bolniško, itd. Sami sebe pogosto težko prepričamo, da nam tako ravnanje škodi, čeprav čutimo vse posledice. Mislim, da je kršitve iz naslova dela lažje prepoznati, obravnavati in odpraviti v večjih kolektivih zaposlenih. Tu nikakor ne obsojam samostojnega podjetništva, želim samo poudariti, kako pomembna je kolektivna zavest in organiziranje za preprečevanje kršitev.

Mediji dnevno objavljajo zgodbe o delavskih protestih in stavkah, a v svoji težnji po »objektivnosti« pogosto zgrešijo bistvo. Kako poročati o delu in sindikalnem boju, da lahko nagovorimo čim širše občinstvo?

Že preden sem postala urednica na *Radiu Študent*, sem bila aktivna v Gibanju za dostojno delo in socialno družbo, ki je tedaj še delovalo v Domu sindikatov. Tako stanovsko kot delovno smo bili povezani z drugimi sindikati in organizacijami in skupaj smo ugotavljali, kako pomembna je medijska reprezentacija delavskih tem in sindikalnega boja. Dejstvo je, da vedno manj novinarjev pokriva delavske teme, ali pa poročajo zgolj o aktualnih dogodkih, redki pa so tisti, ki se tega kritično in poglobljeno lotijo. Ena izmed njih je tudi nekdanja novinarka *Večera Ana Lah*, ki je kakovostno pokrivala delavske teme, a ji lastniki niso podaljšali

pogodbe o zaposlitvi. Problem pri tem pa ni samo v načinu poročanja, temveč tudi v medijskem lastništvu. Večina osrednjih slovenskih medijev je v zasebni lasti, v rokah kapitalistov, ki jim je bolj kot za kakovostno poročanje mar za prihodek, ki ga ustvarijo s prodajo oglasnega prostora.

V kolektivu Delavske enotnosti skušamo biti pozorni na to, kakšne besede izbiramo, ko pišemo o delavskih temah. S kakšnimi izzivi se ti soočaš pri svojem novinarskem delu?

Pri pisanju o delavskih temah je težko izumljati nov jezik, a moram priznati, da me res motijo različno uveljavljeni izrazi, kot so »delojemalec«, »delodajalec«, »gospodarstvo«, ki že na ravni jezika vzpostavljajo neenakosti oziroma »gospodovanje« močnejšega nad šibkejšim. Razlika je med ponujanjem oziroma prodajo svoje delovne sile in prodajo drugega blaga. Če poleg tega nimamo lastništva nad produkcijskimi sredstvi oziroma jih ne moremo upravljati, smo že v štartu postavljeni v podrejen položaj.

Ali se ti ne zdi, da je to preslikava splošne družbene slike, tudi na upokojeince zlahka pozabljam?

V medijih običajno beremo o delavcih kot o strošku, ki ga je treba nižati, manjšati, ukinjati, in res se enako poroča tudi o upokojeincih. V tako ustvarjeni sliki je posameznik dehumaniziran, odvzame se mu zmožnost delovanja. Postane predmet, orodje, produkcijsko sredstvo za doseganje profita. Sprašujem se, kdo se sploh še prepozna v taki obliki poročanja, če ti z vseh strani govorijo, da je vse izven tvoje moči, da nimaš nikakršnega vpliva na svoje pravice? Če k temu dodamo še profitno naravnost osrednjih tiskanih medijev, ki so v večinski zasebni lasti, hitro postane jasno, da delavske teme enostavno ne morejo biti ustrezno predstavljene. V taki klimi delavci tudi niso dovolj informirani o svojih pravicah, ne vejo, kako jim sindikati lahko pomagajo v njihovih zagatah, in se posledično vanje ne včlanjujejo več. Konec koncev ni nobeno naključje, da smo za predsednico države izvolili prav osebo, ki ima za sabo pravno prakso preganjanja sindikalistov in delavcev.

Podobno smo opazovali pred kratkim, ko se je ob dvigu minimalne plače zagnala vsa medijska mašinerija, ki je dvig želela prikazati kot uničujoč za privatni sektor, škodljiv za kreditojemalce itd.

Res je. Nihče pa se ne vpraša, pod kakšnimi pritiski so novinarji, ki te zgodbe predstavljajo. Ali so zgolj preobremenjeni in se nimajo časa posvetiti temam, ki jih ne razumejo? Ali pa jim uredništvo o tem prepoveduje pisati in zgolj ponavljajo iste fraze.

Pred kratkim je časopisna hiša Večer iz »poslovnih razlogov« odpustila novinarko Ano Lah. Stanovski kolegi se v večini strinjamo, da so jo odpustili zaradi kritičnega in angažiranega poročanja o delavskih temah. Opažaš, da ste delavke v medijih (in kulturi) bolj na udaru kot vaši moški kolegi?

Tu bi raje izpostavila dejstvo, da je veliko delavk v medijih – enako seveda velja tudi za moške kolege – zaposlenih v prekarnih oblikah dela. Precej bizarno je, kadar kot novinarji poročamo o kršenju delavskih pravic, hkrati pa smo sami delavci, ki so nam te pravice kršene. Če hočemo glede tega kaj spremeniti, tvegamo, da izgubimo zaposlitev. Meni je to shizofreno do amena. A potreba po feminizmu vsekakor obstaja, predvsem kar se tiče enakega zaslužka v našem poklicu. Pa tudi razgradnje seksizma in mizoginije, ki so ju kolegice deležne od občinstva. Vloga delavskega združevanja ni v zagovarjanju brezspolnega delavstva, ampak ima lahko konkretne cilje tudi v zvezi z opolnomočenjem žensk na delovnem mestu. In sindikati imate dolžnost, da se borite tudi proti šovinizmu, seksizmu in drugim oblikam nadlegovanja na delovnem mestu.

Kakšno vlogo pa imamo sindikati lahko v boju proti prekarizaciji novinarskega poklica? Pri nas recimo obstajajo različne novinarske stanovske organizacije pa tudi novinarski sindikati, a zdi se, da te teme zanje niso na prvem mestu.

Tako Sindikat novinarjev Slovenije kot Društvo novinarjev Slovenije sta v zadnjem času izvedla pomembne akcije na STA in RTV zaradi političnih pritiskov; pred leti je ena uspešnejših akcij

bila zaposlitev honorarnih delavcev na RTV. Vseeno pa pogrešam več zgodb o sindikalnih uspehih, o aktualnih bojih. Ljudje imajo pogosto zelo neupravičene predstave o tem, kako neuspešno je delavsko združevanje, po drugi strani pa imamo pri nas resen problem s pojavom t. i. rumenih sindikatov. Ti delavce pasivizirajo, njihove vodje pa nastavljajo vodstva družb. Take primere najdemo tudi v medijih. Razumem predsodke ljudi in njihovo previdnost do sindikalnega združevanja, vztrajam pri tem, da bi morali kolektivi delavcev ne glede na panogo ustanovljati svoje ali pa prevzemati neukinkovite sindikate in se pri tem čim več izobraževati o pravicah, ki izhajajo iz dela, o možnih sindikalnih in stavkovnih aktivnostih. Le tako se lahko zares postavijo proti lastnikom: tako monopolnim zasebnikom, ki delujejo mimo zakonodajnih pravil, kot vsakokratni politiki, ki kroji pogoje dela v javnem medijskem servisu.

Občutek imam, da je prekarnost postala nova realnost v celotnem sektorju kulture oz. kulturne produkcije, ne samo na področju medijev.

Zdi se mi, da je področje kulture prežeto z nekim prepričanjem, tolažbo, včasih celo iluzijo, da smo delavke v kulturi neodvisne, samostojne, svobodne osebe, ki smo do prepoznavnosti in ugleda prišle zgolj z lastnim angažmajem. Ker si želimo, da nas drugi čim manj omejujejo, ali pa zaradi strukturne prisile se mnoge zato odločajo za samostojno podjetništvo. Ob tem se ustvarja neka avra, da je biti »delavec« ali »zaposlen« nečastno in ponižujoče. Redko kdo se potem sploh poistoveti z delavstvom, ali niti ne čuti pripadnosti. A to izhaja iz družbene realnosti, ki nas potiska v to, da smo vedno bolj atomizirani. Če se želimo proti temu zares boriti, moramo najprej svoje predstave prilagoditi realnosti sami in prepoznati sodobne vzporednice s časi, ko sistemi zagovornišva delavskih pravic še niso bili razviti, delavske pravice pa neobstoječe. Če nas to ne zbudi, ne vem, kaj nas lahko.

Se strinjam. Hvala ti za pogovor.

Miha Poredoš